

UDK 811.163.42'282(497.5-3 Orubica)

811.163.42'342.8

811.163.42'367.622

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 3. V. 2010.

Prihvaćen za tisak 7. X. 2010.

Mate Kapović
Odsjek za lingvistiku
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
mkapovic@ffzg.hr

NAGLASAK IMENIČNIH *I*-OSNOVÂ U ORUBICI

U članku se podastire građa imeničnih *i*-osnova prikupljena terenskim istraživanjem u selu Orubica u zapadnoj Posavini. Kratko se predstavlja arhaičan orubički staroštokavski govor te se analiziraju neki naglasni i morfološki aspekti *i*-sklonidbe u Orubici.

Uvod

U ovom se članku¹, uz kraću analizu, izlaže (nepotpuna) građa imeničnih *i*-osnovâ skupljena na terenskom istraživanju u selu Orubica u Posavini 2006. godine².

Građa je pri navođenju podijeljena na jednosložne i višesložne *i*-osnove. Osim sinkronijskih *i*-osnovâ, navedeni su i g. na *-ī* današnjih *o*-osnovâ, a nekoć *i*-osnova poput *gostī*³. Ti se genitivi naglasno ponašaju kao i genitivi imenicâ koji su ostale *i*-osnove te ih stoga i navodimo.

¹ Pokrate: N., G., D., L. – jedninski padeži; n., g., d., l., i. – množinski padeži; n. p. – naglasna paradigma. Mala se slova (*a*, *b*, *c*) rabe za praslavenske naglasne paradigme, a velika (A, B, C) za sinkronijske, suvremene hrvatske naglasne paradigme (dvotočka iza slova označava dužinu korijena, n. p. C je riječ s kratkim korijenom, a n. p. C: riječ s dugim korijenom – tj. s kratkim/dugim sufiksom ako je riječ o dvosložicama). Kod *i*-osnovâ u suvremenom hrvatskom, za razliku od praslavenskog, nema n. p. B.

² Na terenu su, s autorom ovoga članka, bili Sergej L. Nikolajev, Marfa N. Tolstoj i Martina Peraić. Zahvaljujem svojim domaćinima, obitelji Galić, a pogotovu informantu za *i*-osnove, kapetanu Ivanu Galiću.

³ Nastavak se *-ī* u Orubici proširio i na neke *a*-osnove (i to ne samo u slučajevima kada riječ ima suglasničku skupinu kao u standardnom hrv.), npr. g. *međī* (uz *měđ*) ili *brādī* (od *brādā*). Usp. i Ivšić 1913./II: 15–16.

Oblici se bilježe onako kako su izgovoreni, tj. zanaglasne su duljine zapisane samo ako su u konkretnom primjeru i izgovorene (što ne znači da se u nekim primjerima gdje nisu izgovorene inače ne mogu izgovoriti⁴).

U članku se ne daje uvod što se tiče opće akcentuacije *i*-osnovâ u hrvatskom (pa ni njezine podjele na sinkronijske naglasne paradigme). Za to zasad upućujem na Kapović 2007. ili na Stankiewicz 1993. (103, 105–107, 109, 114–115). Povijesni razvoj akcentuacije *i*-osnovâ u hrvatskom planiram ubrzo obraditi u posebnom članku.

Orubički govor

Selo se Orubica nalazi u zapadnoj Posavini uz rijeku Savu. Orubički govor pripada među najarhaičnije posavske govore što se tiče prozodije. U jeziku sredovječnih i starijih govornika prozodem ´ je razmjerno rijedak (tj. javlja se samo u nekim slučajevima). Ondje je uglavnom zastupljen četveronaglasni sustav (˘, ˆ, ˜, ˙) s prednaglasnom i zanaglasnom duljinom (´ je pritom lako analizirati kao aloton). Kod mlađih se ´ nešto češće javlja iako je i kod njih slijed ˘˘ jako stabilan i učestao (čak i kada se nastoji govoriti standardno). Npr. *pūnāc*, *stražārī*, *nēčū* (ali *ōcu*) itd. Slijed se ˘˘ čuva i kada nije na kraju riječi – *pītāli*, *přkòsan* itd. Kod sredovječnih sam i starijih ljudi ´ bilježio praktički samo u slučajevima kao g. *ričī*, g. *vístī*, rjeđe i u sredini riječi npr. *vístima*, *zvírima* itd.⁵

Naglasak se ˘˘ obično povlači sa završnoga sloga na prethodeću kračinu, npr. *topòla*, *jèdno*, *jèzik*, uz neke iznimke kao *sadà*, *danàs* itd. Dvostruki je naglasak jako čest u riječima sa zadnjim zatvorenim slogom, npr. *ùbòst*, *ùtèc* (ali *mèdved*) itd., no javlja se i u zadnjem otvorenom slogu, npr. G. *pòpà*, *tòplà* itd. Prozodem ˘ ima, kao i u Sičama, poseban poludugi aloton ˘. Npr. L. *stòlu*, *jèzik* itd. Taj se aloton posebno često javlja u dvostrukom naglasku, npr. *sèlò*, L. *u sèlù* itd., ali ga u građi *i*-osnovâ, koju ovdje podastirem, nisam zabilježio (što bi moglo imati veze s razlikama među pojedinim informantima). Za ˘ u sredini riječi usp. *raķīta*, *nozďřva* itd. Dugi naglasci ostaju na mjestu: *nevaļò* ‘nevaljao’, *pokòj* te *nebesà*, g. *čerī* itd., osim u slučajevima kao g. *ričī* itd. Neoakut nakon prednaglasne duljine uglavnom prelazi u ˆ, usp. npr. I. *Sāvóm*, G. *dūšē* ali i *līēžē* ‘lèže (jaja)’.

⁴ O kraćenju zanaglasnih duljina u današnjoj Posavini vidi u Kapović 2008: 120.

⁵ Dakako, tu je riječ o fonetskom ostvaraju. Fonološki se takav ´ može smatrati alotonom prednaglasne duljine.

Zanaglasne se duljine često kratae (pogotovu nakon dugih naglasaka), kao što je obično u mnogim posavskim govorima danas, ali su u načelu još razmjerno česte. Npr. *jāblān* (G. *jāblāna*), *lābūd* (G. *lābūda*), ali i *čēļūst* (no G. *čēļūsti*), *nē znām* itd. Naglasak često preskače, npr. *zā zūbe*, *iz boka*, *nā troje* itd. Za duljenje ispred sonanta usp.: *ōgān*, *pogān* (prema *pogāna*) itd.⁶

⁶ Orubički naglasak, kakav je gore opisan (prema opsežnoj snimljenoj građi na osnovi više govornika svih dobi – od najstarije do najmlađe), puno je arhaičniji od naglasnoga sustava kakav se donosi u upitniku Josipa Vončine u USHDA. Naglasak kakav je ondje zabilježen je puno manje arhaičan čak i nego u mlađih govornika u Orubici danas. To je vjerojatno posljedica nepoznanosti Vončininih informanata i njihova “gospodskoga” govora pred ispitivačem (i mi smo u Orubici imali sličnih problema kod nekih informanata – zanimljivo, upravo kod dvije ispitanice najstarije dobi koje se nikako nisu mogle osloboditi utjecaja diktafona i govoriti orubički – sredovječni i mlađi ispitanici pak nisu imali takvih problema). U Vončine tako uopće nema slijeda “koji je u Orubici i danas uobičajen čak i kod najmlađih ispitanika, usp. kod Vončine *ōvca*, *ōvcama* (kod mene *ōvcā*, *ōvcāma*). No to možda i nije čudno ako su ispitanici govorili “gospodski” i s obzirom na to da je više istraživača, još od Ivšića nadalje, tvrdilo da takva naglasaka u Posavini praktički nema (vidi Kapović 2008: 118–119). Knjiškost se zabilježnih oblika u Vončine vidi i po tome što je “često povučeni čak i iz sredine riječi, npr. *ženama* (kod mene *ženāma*), i to, znakovito, čini se, više na početku upitnika (jasno, i kod Vončine ima i starijih oblika poput *očima*). Jednako tako, izrazito knjiški djeluju i česti povučeni dugi naglasci: kod Vončine *umīt* (kod mene *umīť*), kod Vončine *zōvēmo* (kod mene *zōvēm*, *pozovēm*). Jasno, i Vončina uz oblike kao *lētī*, *čēšlā* ima i *gorī*, *temēļ*. Također, umjesto neoakuta, koji je i danas u Orubici prilično stabilan čak i kod mlađih govornika, u Vončine često nalazimo $\hat{\quad}$, usp. kod Vončine *mālī*, *mlādā*, *īc*, *lūbī se*, *rādī*, *vīšimo*, *rāst* – *rāstō* (kod mene *mālī*, *mlādō*, *īc*, *lūbim*, *rādīmo*, *vīšim*, *rāst* – *narāšō*). Jasno, i u Vončine ima uz *pūt* npr. i *krīž*. Tu nije jasno je li riječ o ispitivačevu netočnu bilježenju naglasaka ili o knjiškom izgovoru ispitanika (ovo drugo možda nije pretjerano vjerojatno jer Posavci, čak i oni koji inače baš ne govore dijalektom, često dosta dobro čuvaju neoakut, čak i kad pokušavaju govoriti standardno a pogotovo u prezentnim oblicima). Ono što je arhaičnije u Vončine nego u mojim podacima je čuvanje zanaglasne duljine, koje je, ako je zapis pouzdan, u njega češće nego danas iako ni u njegovim podacima zanaglasne duljine nisu dosljedne. Osim svega nabrojenoga, neki zapisi izgledaju jednostavno netočni (poput *sōvāli* ‘psovali’, *počēla* – kod mene *počēla*, ili *stāro* kao neodr. oblik – kod mene *stāro*, a i u Vončine ima *stāra* drugdje), a u nekim slučajevima nisu dobiveni pravi podaci – tako se pod pitanjem u upitniku koje pokušava dobiti glagol *iskati* bilježi oblik *trāžū* (kod mene *trāžim*) iako u Orubici taj glagol postoji (*iskāt* – *iščēm*). Osim toga, vidljivo je da se u upitniku često bilježe oblici jednaki ili sličniji novoštokavskima/standardnima, bilo u akcentuaciji bilo u morfologiji. Tako se prema očekivanu posavskom *pūn*, *nōv* (što je posvjedočeno u mojoj građi) kod Vončine nalazi *pūn*, *nōv* (kao u novoštokavskom/standardnom hrv.). Osim toga, novoštok./stand. likovi su zapisani i umjesto nekih orubičkih bitnih arhaizama, primjerice kod naglasaka u glag. pridj. radnom u n. p. C, u prezentu glagola tipa *piti* i u pridjeva n. p. C (za što primjere vidi u nastavku). Navodim sada neke greške u USHDA u usp. s mojim oblicima ili jednostavno razlike u zapisu između Vončininih i mojih podataka (zacijelo nije uvijek riječ o greškama). Vončina u glag. pridj. radnom bilježi oblike poput *ūzēla*, *dāla*, *ūdāla se*, dok u Orubici (kao i u drugdje na posavskom zapadu, vidi Kapović 2008.) tu dolazi neoakut, usp. prema Vončininu *klēla* – *klēle* moje *klējo* (*prōklejo*) – *klēla* (*proklēla*) – *prōklēlo*, također još iz mojih podataka: (*o*)*prāla* (prema *ōprō*), *otēla* (prema *ōtejo* – *ōtēli*), *nasūla* (prema *nāsujō* – *nāsūlo*), (*po*)*zvēla* (prema *pōzvō*), *vīla* (od *vīt* – *vījēm*), *počēla* (prema *pōčējo*), *donēla* (prema *dōnejo*, u Vončine *dōnīla*) itd. Da je takav pravi naglasak u Orubici, vidi se i po nekim Vončininim podacima. Tako on ima netočno *sōvāli* (što se ne očekuje u mn. m. r.), ali se to može povezati s pravim naglasakom u ž. r. (i mn. sr. r.) kao *stojāla*, *osnovāla* (taj je naglasak izgovoren knjiški i u krivom

U Orubici se razlikuju *č* i *ć*, *h* obično nestaje (*glûv*), *v* je frikativno, govor je dosljedno ikavski (usp. *vîst*, *ĵîst*, *dîca*, *srĳst*) uz neke ekavizme (*mĕdved*). Dugo *ē* i *ō* mogu biti izgovoreni poprilično zatvoreno, čak i diftongizirano: npr. *kôst*, *môć*, *sôl* itd., ali samo kod nekih govornika i nedosljedno. Moguće je da je tu riječ o starijem izgovoru u nestajanju. Više o orubičkom govoru vidi u Kapović 2008: 128–130.

Građa

bôl, G. *bôli*, g. *bôlĭ*

Poopćen ^ iz NA. u svim padežima. Usp. Kapović 2007: 78.

bŕv, n. *bŕvi*, g. *bŕvĭ*

g. *crvĭ* (*crŕv*, n. *crŕvi*)

ći, G. *ćeri*, n. *ćeri*, g. *ćerĭ*, l. o *ćerimã*⁷

g. *gostĭ* (*gôst*, G. *gôsta*, dli. *gostimã*)

kôst, G. *kôsti*, n. *kôsti*, g. *kostĭ*, l. o *kostimã*⁸

lâž, G. *lâži*, g. *lâžĭ*

g. *ĵudĭ*, l. o *ĵudmã* (n. *ĵudĭ*)

obliku u Vončine); kao *sôvãli* se može protumačiti i Vončinino *kôvô* (prema mom zapisu *kôvô* – *kovãla* – *kôvãlo*, što je jako arhaično i ne može nikako biti sekundarno); ima zabilježeno *prodãla* što očito stoji za pravo **prodãla*, a kod glag. pridj. trpnog se u Vončininu *ôprãna* može iščitati knjiški lik orubičkoga **oprãna*. Navodim još neke razlike u glagolima: *ĭšô* (kao u novoštok., u mom zapisu inovativno i neobično *ĭšô*), *sĭla* (u mom zapisu inovativno i neobično *sĭdla* – od glagola *sĭst*, *sĭdnĕm*), *spãdĕ* (kod mene *upãdĕ*), *osúšĭmo* (kod mene *súšĭm*), *smĭjĕm se* (kod mene *smĭjĕm*). Općenito se razlikuje Vončinino bilježenje naglasaka kod glagola n. p. C.; gdje on bilježi oblik jednak onome u daničičevsko-vukovskoj klasičnoj novoštokavštini: *rãstĕ*, *kũnĕ*, *trĕsĕm*, *sĭčĕš*, *prĕdĕ*, dok se u mojoj građi nalazi *rãstĕ*, *kũnĕm*, *trĕsĕm*, *sĭčĕš*, *prĕdĕ*. Vončina bilježi i uobičajen novoštok. naglasak u glagolima *kũjĕ*, *sũjũ*, *pĭjĕmo* (što je ujednačen naglasak stare n. p. *a/b*), dok ja za Orubicu imam zabilježeno u štok. puno manje obično ujednačavanje starog naglasaka n. p. *c* (više o tome vidi u Kapović 2008.): *kũjĕm* – *kũjĕš*, *psũjĕm* (od mlađega informanta), *pĭjĕm*. Kod pridjevâ Vončina bilježi daničičevsko-vukovske ujednačene oblike kao *bôsa* – *bôso*, *glãdan* – *glãdna*, *mlãda* – *mlãdo*, *lãgan* – *lãgana*, *mĕkan* – *mĕkana*, dok su u mojoj građi posvjedočeni tipični zapadnoštok. oblici s očuvanom n. p. C (kao što je i uobičajeno u Posavini): *bôs* – *bôsa/bôsã* – *bôso*, *mlãd* – *mlãdã* – *mlãdo*, *lãgan* – *lãgana/lãgãna* – *lãgano*, *mĕkan* – *mĕkana/mĕkãna* – *mĕkano*. Netočno izgleda i Vončinino bilježenje *nĭzak*, *môkar*, *slãdak* – *slãtka*, usp. kod mene *nĭzak* – *nĭskã* – *nĭsko*, *môkar* – *môkra* – *môkro*, *slãdak* – *slãtkã* – *slãtko* (sa sekundarnim prelaskom n. p. *A* > n. p. *C*, tipičnim za zapadnoštok.).

⁷ Vončina u USHDA bilježi N. *ći*, GD. *ćeri*, A. *ćer*, I. *ćerôm*, n. *ćeri*, g. *ćerĭ* (usp. moje *ćerĭ*), di. *ćerãma* (usp. moj l. *ćerimã*). Za moj naglasak iz Orubice tipa *ćerimã* usp. kod Vončine u *o*-osnovama *zidovimã*, *golubovimã*.

⁸ Vončina u USHDA bilježi N. *kôst*, G. *kôsti*, I. *kôšćôm*, n. *kôsti*, g. *kôstĭ* (usp. moje *kostĭ*), il. *kôstima/kôstima* (usp. moje *kostimã*).

mâst, G. *mâsti*, g. *mastĩ*, l. o *mastimã*

Kratak je slog u kosim padežima tipičan za posavske govore, a riječ je o analogiji prema riječima poput *čâst*, *čâsti* gdje je takva alternacija izvorna (vidi Kapović 2007: 78)⁹.

mîd, G. *mîdi*

Za n. p. C u ovoj riječi vidi Kapović 2007: 73, Kapović 2009. i dalje.

môć, G. *môći*, g. *moćĩ*, l. o *moćimã*¹⁰

nît, G. *nîti*, g. *nítĩ*, dli. *nítima* (ispitanik nije bio siguran što se tiče varijante *nîtmã*)¹¹

Za n. p. C u ovoj riječi vidi Kapović 2007: 73, Kapović 2009. i dalje.

g. *noktĩ* (*nòkat*, G. *nòkta*, l. o *noktimã*)

pêć, G. *pěci*, L. u *pěci* (i u *pěci*), g. *pećĩ*, dli. *pećimã*, l. u *pećãma*¹²

râž, G. *rãži*

Poopćena osnova *rãž-* iz N., vidi Kapović 2007: 78.

rîč, G. *rîči*, g. *ríčĩ*, dli. *rîčma*¹³

sôl, G. *sôli*

svîst, G. *svîsti*, L. *svîstĩ*

vîst, n. *vîsti*, g. *vístĩ*, dli. *vístima*

vlâst, G. *vlâsti*, g. *vlástĩ*, dli. *vlâstma/vlâstima/vlastimã*

vlât, G. *vlâti*, g. *vlátĩ*, l. o *vlátima*

zôb, G. *zôbi*, L. o *zôbi*

zvîr, n. *zvîri*, g. *zvírĩ*, l. o *zvírima*¹⁴. Za riječ *zvjever* usp. Kapović 2009.

bòjāzan, n. *bòjāzni*, g. *bòjāznĩ*

⁹ Vončina u USHDA ima *mâst* – I. *mâščôm* (dužina u I. tu nije signifikantna, usp. i G. *kôsti* ali I. *kôščôm* kod Vončine).

¹⁰ Nemam podataka za riječ *noć*, ali Vončina u USHDA bilježi L. *nôci*, g. *noćĩ* (kod mene *moćĩ*), l. *noćima* (kod mene *moćimã* ali i *vístima* i *pećãma*).

¹¹ Usp. kod Vončine u USHDA: Gn. *nîti*, g. *nítĩ*.

¹² Oblike je u *pěci* i u *pećãma* izgovorila starija informantica, a ne sredovječni informant od kojega potječe većina primjera (on nije uopće imao nastavak *-ama* kod *i*-osnovâ).

¹³ Vončina u USHDA bilježi N. *rîč*, L. *rîči*, il. *rîčima* (prema mojem *rîčma* ali *zvírima*).

¹⁴ U Kapović 2007: 77 greškom za Orubicu umjesto *nítima*, *vístima*, *vlástima*, *vlátima*, *zvírima* piše *nîtimã*, *vîstimã*, *vlâstimã*, *vlâtimã*, *zvîrimã*.

čelŭst, n. *čelŭsti*, g. *čelŭstī/čelŭstī*, dli. *čelŭstīma*¹⁵

glŭpðst, G. *glŭpðsti* (neće biti narodna riječ)

jēsēn, G. *jēsēni*, A. *ŭjesēn*, g. *jesenī*, l. o *jesenimā*

Naglasak G. je prema N. (duljina nije unesena u g. i l.).

A. *nā ispovīd*¹⁶

kòkòš, g. *kòkòš*, dli. *kòkòšmā*¹⁷

U dli. je uvedena duljina iz N. (koja ovdje slučajno nije potvrđena u samom N.). U g. je uveden nastavak *a*-osnovâ (usp. i Ivšić 1913./II:11) koji za sobom povlači i dužinu koja je inherentno obilježje tog padeža u toj deklinaciji.

kòrīst, G. *kòrīsti*

Vjerojatno mlađa n. p. C, vidi Kapović 2007: 74. Usp. i mlađu akcentuaciju kod glagola: *koristit* – *koristīm* (prema stand. hrv. *kòristiti* – *kòristīm*).

pāmēt, G. *pāmēti*¹⁸

pàprāt, G. *pàprāti*

plīsan, G. *plīsni*

věčēr, G. *věčeri*, g. *večerī*, dli. *večerimā*¹⁹

zělēn, G. *zělēni*

Poopćena je duljina iz N. i u G., vidi Kapović 2007: 78.

*žālōst*²⁰

I-osnove u Orubici (kratka analiza)

Gotovo sve riječi zabilježene u građi pripadaju n. p. C (koja u *i*-osnovama ionako prevladava, vidi Kapović 2007.), osim riječi *glŭpðst* i višesložnih riječi koje imaju vezan naglasak (ili u građi nema potvrđâ za oblike s visnim nastavcima²¹),

¹⁵ Oblici su *čelŭstī* i *čelŭstīma* od mlađega informanta.

¹⁶ Vončina u USHDA bilježi *zāpovīd*, g. *zāpovīdī*.

¹⁷ Vončina u USHDA bilježi jednak g., ali za d. ima knjiško *kòkòšima*.

¹⁸ Vončina u USHDA bilježi L. *pamēti* prema *pāmēt*, što možda nije pouzdano. Ako jest, moglo bi biti riječ o prelasku imenice iz n. p. C: u n. p. C (tj. o gubitku zanaglasne duljine, osim u N. gdje je ona automatska, kao u *pðmōc* – G. *pðmōci* itd.).

¹⁹ Vončina u USHDA bilježi N. *věčēr*, Gn. *věčeri*, g. *večerī* (kod mene *večerī*).

²⁰ Vončina u USHDA bilježi L. *žālōsti*.

²¹ Tj. nastavcima u kojima se očekuje pomicanje naglasaka na nastavak u n. p. C (vidi Kapović 2007: 75).

bez obzira na to je li riječ o izvornim imenicama n. p. *a* (kao *pàmět*) ili n. p. *c* (kao *čěļūst*). Nažalost, u građi nema potvrde za riječ *smrt*, koja zacijelo pripada n. p. *A*.

Visnost se *L.*, sudeći prema raspoloživim primjerima, dobro čuva kod jednosložnih osnova: *L. zòbi, svĩstĩ, pèci* (ali i *pèci*).

Također se dobro čuva i visnost *g.*, npr. kod kratkih jednosložica *čeri, kosti, moći*, također i kod višesložica *večeri, jeseni*, a i kod dugih jednosložica *riči, vísti* (s naknadno unesenom duljinom prema drugim padežima). Mlađi se vezani naglasak vidi kod jednosložica, u raspoloživoj građi, samo kod primjera *bôli* (gdje je $\hat{}$ poopćeno i u *G. bôli*) te kod nekih višesložica – *g. čěļūstĩ* (uz starije *čelustĩ*, gdje se vidi i pravilna pokrata prednaglasna duljine, usp. Kapović 2003: 74), *bòjāzni* (ne čudi mlađi naglasak u tom primjeru jer teško da je to frekventna riječ).

U izgovoru se našega informanta kod jednosložnih dugih *i*-osnova u *g.* redovno javljao $\acute{}$ (inače razmjerno rijedak u Orubici), ili *sâm* (uz skraćeno nastavak *-ĩ*, npr. *g. brĩvi*) ili kao dio dvostrukoga naglasaka (npr. *g. nĩti*). Inače se slijed $\tilde{\sim}$ (uglavnom od starijega $\tilde{\sim}$) javlja u Orubici (npr. *I. zvĩzdôm*), ali prelazi i u dvostruki naglasak $\acute{\sim}$, kod kojega se onda drugi dio skraćuje (te čak prelazi i u $\acute{\sim}$), pa i potpuno gubi drugi dio dvostrukoga naglasaka kao i duljinu. Tu postoji dosta kolebanjâ i oscilacija.

U *dli.* postoji dosta kolebanja. Tu se javlja više nastavaka: nastavak *-ma* (od starijega dvojinskoga **-ьma* iz *i*-osnovâ), kao npr. u *ričma* (taj se nastavak javlja i kod mnogih imenica *o*-osnovâ, npr. *dli. jelenõvmã, labudõvmã*) i nastavci *-ĩma* (kao u *čelustĩma* te *vĩstĩma* itd. s pomaknutim naglaskom) te *-imã* (*jesenimã*). Kod nastavka *-ma* se može u primjerima *ričma* ili *ļudmã* vidjeti neočekivano kraćenje – zacijelo prema neposvjedočenim oblicima kao što su *g. *ļudĩ* (danas je posvjedočeno *ļudĩ*) ili npr. *vlãstma* prema *vlastimã* (gdje se kraćenje očekuje²²) i sl. Kako u sustavu postoji dosta oscilacije, to možda nije neobično, a čini se da i suglasničke skupine koje nastaju kada se dodaje nastavak *-ma* pogoduju kraćenju²³. Naglasak poput *vĩstĩma* (ili *čelustĩma*, gdje vidimo i očekivano kraćenje po zakonu dviju mora), dakako, odgovara naglasku u standardnom hrvatskom – sekundarno je *-i-* u *-ima* naglašeno analogijom prema

²² Naravno, i *vlastimã* i moguće neposvjedočeno starije **vlastĩ(m)*, oblici koji su mogli utjecati na kraćenje u obliku *vlãstma*, mlađi su od očekivana **vlãstmã*. Za očekivanu duljinu, usp. orubičko *nĩimã* (oko čije ovjerenosti naš obavjesnik nije bio siguran) i *zvĩrma, stvãrma* u Kostrcu (Baotić 1979: 178).

²³ Ivšić (1913./II: 12, 28) bilježi za Magića Malu *ričma, stvãrma* i *čĩvma*.

-ama (dakle, *kòstima* < *kostima* prema *nògama* < *nogàma*²⁴, isto kao i *kònjima* < *konjima*)²⁵. Naglasak je *-imã* nastao, prema jednoj mogućnosti, analogijom prema *o*-osnovama (usp. npr. i. *miševimã*²⁶). U *o*-osnovama taj nastavak nastaje zacijelo preslikavanjem naglasaka iz starijega nastavka *-ĩ* na mlađi nastavak *-ima*. Moglo bi biti i da *pećimã* nastaje prema starijem i. (i l.) **pećĩ* (gdje bi taj oblik imao il. *-ĩ* iz *o*-osnovâ)²⁷.

Kao što je već navedeno, u pojedinim se primjerima događaju uobičajene promjene. Riječi su *mĩd* i *nĩt* prešle u n. p. C iz n. p. A (riječ je o procesu širenja mobilnoga naglasaka koji je posvjedočen u *i*-osnovama u svim slavenskim jezicima²⁸, no nije posve sigurno je li ovim riječima riječ o naslijeđenim varijantama n. p. C iz nekog starijeg razdoblja ili je riječ o mlađem procesu prelaska u n. p. C u hrvatskom²⁹), riječ *bĩl* je iz n. p. C prešla u n. p. C: (G. **bĩli* > *bĩli*), obrnuto je s riječi *mãst* (G. **mãsti* > *mãsti*, n. p. C: > n. p. C), a isto se događa i u višeslozicama (G. *jĩšĩni* umjesto **jĩšeni*, n. p. C > n. p. C:).

²⁴ Usp. i oblik *pećãma* za Orubicu, gdje se javlja i cijeli nastavak iz *a*-osnovâ, usp. i Ivšić 1913./II: 12 za druge primjere u Posavini.

²⁵ Iz stare je dvojine (*i*-osnove **-ĩma*, *o*-osnove **-oma*) u nove hrvatske množinske sinkretske padeže preuzeto *-ma*, dok je novi tematski vokal *-i-* nastao prema nominativu množine (*kost-i* > *kost-i-ma*, *konj-i* > *konj-i-ma*). Teško da je mogao nastati prema starom l. **-ixь* (kod mekih osnova) i i. **-y/-i* kod *o*-osnovâ jer je taj stariji nastavak *-ĩ* u Posavini uvijek dug.

²⁶ Naravno, tu je mjesto naglasaka sekundarno jer je *mĩš* izvorno n. p. A.

²⁷ Baotić (1979: 178–9) navodi za Kostrč npr. *nòćma*, *pećĩma* (ti su nastavci potvrđeni i u Orubici), ali i *pećĩm*. Iz takvog je *pećĩm* (nastala od nastavka *-ĩ* iz *o*-osnovâ i dodavanjem *-m* na kraju prema raznim množinskim/dvojinjskim padežima) moglo doći do preslikavanja naglasaka u oblik *pećimã*, posvjedočen u Orubici.

²⁸ Usp. Kapović 2009.

²⁹ Postoje formalni problemi u prelasku sinkronijske n. p. A (s postojećim kratkim silaznim naglaskom, npr. *nĩt*, *nĩti*) u n. p. C: (s postojećom dužinom u svim padežima, npr. *nĩt*, *nĩti*), s obzirom da se n. p. A ni u jednom padežu naglasno ne preklapa s n. p. C: (Moguće je da bi možda do prelaska ipak moglo doći pod pritiskom činjenice da u hrv. postoje samo 3 jednosložne imenice n. p. A (tj. s postojećim kratkim silaznim naglaskom u svim padežima, usp. Kapović 2007. i 2009.) pa bi onda one prešle u obrazac n. p. C:). No da je to slučaj, bilo bi logičnije da su onda te imenice prešle u kratku n. p. C (npr. *kĩst*, *kĩsti*) s kojima su se poklapale u dosta padeža (u G/D/V/(I)/n/a/v, zanemarimo li razliku u preskakanju/prenošenju naglasaka), nego u n. p. C:). Stoga je možda ovdje riječ o starijem procesu širenja mobilnosti u slavenskim jezicima, tj. o naslijeđenim starijim varijantama, a ne o promjeni naglasne paradigme u samom hrvatskom.

Literatura:

- BAOVIĆ, JOSIP 1979. Akcenatski sistem sela Kostrča u bosanskoj Posavini. *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, II, Sarajevo, 161–267.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU*, 196 (I)/197 (II), Zagreb, 124–254/9–138.
- KAPOVIĆ, MATE 2003. Razvoj starih dugih samoglasa u hrvatskom i ostalim slavenskim jezicima. *Filologija*, 41, Zagreb, 51–82.
- KAPOVIĆ, MATE 2007. Naglasne paradigme imeničnih *i*-osnovâ u hrvatskom. *Croatica & Slavica Iadertina*, III, Zadar, 71–79.
- KAPOVIĆ, MATE 2008. O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu. *Croatica & Slavica Iadertina*, IV, Zadar, 115–147.
- KAPOVIĆ, MATE 2009. Rising mobility in Slavic *i*-stems. *Protolanguage and Prehistory. Akten der XII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft, vom 11. bis 15. Oktober 2004 in Krakau*, ur. Rosemarie Lühr, Sabine Ziegler. Wiesbaden, 236–243.
- STANKIEWICZ, EDWARD 1993. *The Accentual Patterns of the Slavic Languages*. Stanford: Stanford University Press.
- USHDA = *Orubica (ikavski govor)*, Upitnik za srpskohrvatski dijalektološki atlas, obradio Josip Vončina (čuva se u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje).³⁰

Accentuation of Nominal *i*-stems in Orubica

Abstract

The article deals with nominal *i*-stem material collected during fieldwork in the village of Orubica (Western Posavina). The general characteristics of the archaic Old Štokavian dialect of Orubica and some accentual and morphological aspects of *i*-stems are analyzed briefly.

Ključne riječi: *i*-osnove, naglasak, akcentuacija, Orubica, Posavina, posavski, staroštokavski, slavonski dijalekt

Key words: *i*-stems, accent, accentuation, Orubica, Posavina, Posavian, Old Štokavian, Slavonian dialect

³⁰ Riječ je o upitniku iz 1960-ih godina. Zahvaljujem IHJJ-u na uvidu u upitnik i dopuštenju da se poslužim građom u njemu zabilježenom.